

Polityczne znaczenie procesu informacyjnego w wymiarze cybernetycznym

ZBIGNIEW WERRA
PROF. DR HAB.

Politechnika Koszalińska
e-mail: zb.werra@wp.pl

Słowa kluczowe polityka, sterowanie, komunikacja, manipulacja, cybernetyka

Abstrakt Proces przekazywania informacji w przestrzeni społecznej na poziomie komunikacyjnym wskazuje na tendencje zmierzające do manipulacji, czyli sterowania. Każda społeczność w systemie danego bytu społecznego dąży do jak najwyższego poziomu oddziaływania na inną społeczność. Ten cybernetyczny wymiar informacji ma na celu podporządkowanie danej społeczności, np. politycznej, która przyjmuje w tym procesie rolę podrzędną, ale też niezbędną dla osiągnięcia określonego celu społeczności nadrzędnej, która w procesie sterowania dąży do osiągnięcia przewagi szczególnie na poziomie ideologiczno-etycznym (politycznym).

The political importance of the information process in the cybernetic dimension

Keywords politics, control, communication, manipulation, cybernetics

Abstract The process communicating information in the social space shows tendencies to manipulation, i.e. control. Every society in every social system strives to have the highest level of impact on another community. This cyber-ethical dimension of information is intended to sub-order a particular community, e.g. politically; it is necessary to achieve the specific goal of the parent community, which through the control process wants to gain an advantage, especially at the ideological and ethical (political) level.

Wprowadzenie

Proces przekazywania informacji w przestrzeni społecznej na poziomie komunikacyjnym wskazuje na tendencje zmierzające do manipulacji, czyli sterowania. Każda społeczność w systemie danego bytu społecznego dąży do jak najwyższego poziomu oddziaływania na inną społeczność. Ten cybernetyczny wymiar informacji ma na celu podporządkowanie danej społeczności, np. politycznej, która przyjmując w tym procesie rolę nadrzędną, niezbędną do realizacji określonego celu, dąży w procesie sterowania do osiągnięcia przewagi szczególnie na poziomie

ideologiczno-etycznym (politycznym). Należy zaznaczyć, że społeczność polityczna nie jest tożsama ze społeczeństwem politycznym. Pojęcie społeczeństwa jest bowiem postrzegane jako podmiotowe samo w sobie, czego nie można powiedzieć o społeczności, która wyodrębnia się z całej struktury bytu społecznego. Owe wyodrębnienie z samej istoty wskazuje na swego rodzaju utylitaryzm. Innymi słowy społeczność polityczna w wymiarze cybernetycznym ukierunkowana jest na przejście procesu sterowniczego nad społeczeństwem jako takim.

Ten bowiem poziom jest obszarem najbardziej pożądanym w procesie sterowania społecznego – cybernetyki społecznej. Osiągnięcie dostępu do tego poziomu w jakiegokolwiek społeczności powoduje zmianę jej struktury społecznej – politycznej. Najczęściej chodzi tu o uprzedmiotowienie danej społeczności, tzw. podrzędnej (Werra, 2015, s. 9–23). Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie znaczenia procesu informacyjnego (komunikowania) w obszarze szeroko rozumianego życia politycznego.

Człowiek jest istotą społeczną. Z tego faktu wynika teza badawcza, która pokazuje osobę ludzką jako tę, która poddaje się procesowi sterowalności niejako dobrowolnie. W celu zaspokojenia swoich podstawowych potrzeb, takich jak pragnienie bezpieczeństwa, przynależności i miłości czy uznania, musi funkcjonować w różnych grupach społecznych, wewnątrz których kształtuje różnego rodzaju relacje. Jak daleko zatem rezygnuje ze swojej podmiotowości na rzecz uznania przez obiekt sterczny? Jest to pytanie badawcze, na które odpowiedź pozwoli pokazać granicę pewnej nieprzekraczalności. Uzyskanie odpowiedzi na powyższe pytanie domaga się zastosowania metody jakościowej analizy opracowań oraz obserwacji różnorodnych społeczności politycznych, w których tworzeniu niezbędna jest umiejętność porozumiewania się z innymi podmiotami – osobami. Tworzenie informacji, a następnie komunikowanie towarzyszy człowiekowi od zarania dziejów, jest czymś oczywistym i naturalnym, stanowi podstawową ludzką umiejętność o niezwykle istotnym znaczeniu. Porozumiewanie się daje możliwość wymiany myśli i współdziałania, a relacje, które w ten sposób nawiązujemy, zapewniają ciągłość naszego gatunku, cywilizacji i kultury. Komunikowanie odgrywa ważną rolę w życiu społecznym. To głównie dzięki niej na podstawie powstających relacji interpersonalnych kształtowana jest podmiotowość społeczeństwa.

Poniższe opracowanie stanowi jedynie pewien przyczynek do dalszej analizy sterowania społecznościami, w tym politycznymi poprzez przekazywanie im informacji w procesie komunikowania interpersonalnego.

Cybernetyczny proces powstawania komunikacji interpersonalnej – politycznej

Każda informacja z jednej strony umieszczona jest w relacji interpersonalnej. Z drugiej zaś – za każdym razem nosi ona znamiona relacji cybernetycznej, czyli sterowalności jako takim podmiotem. Zrozumienie procesu komunikacji interpersonalnej w kontekście cybernetycznym wymaga przybliżenia jego miejsca wśród innych procesów komunikowania oraz wyjaśnienia pojęć z nim związanych. Na wstępie należy poddać analizie samo wyrażenie „komunikowanie”. Pochodzi ono z języka łacińskiego, od czasownika *communico*, *communicare* i oznacza uczynić wspólnym, połączyć, udzielić komuś wiadomości, omawiać. Współcześnie stosowany termin jest jednak tzw. kalką pojęciową z języka angielskiego i wywodzi się od słowa *communication*

(Goban-Klas, 2004, s. 41). Nietrudno zauważyć, że w swojej istocie zmierza ono do przejścia procesu sterowania – zamierzonego oddziaływania na dany podmiot – polityczny. Inny istotny czynnik sterowniczy, który wybrzmiewa z pojęcia „komunikowanie”, wskazuje na proces tworzenia pewnej płaszczyzny wspólnej dla danej społeczności politycznej, np. program polityczny, specyficzny język narracji itp.

Duże znaczenie dla pojęcia „komunikowanie” miała definicja Charlsa Cooleya zawarta w jego dziele *Human Organization* z 1909 roku:

przez komunikowanie rozumiemy tutaj mechanizm, dzięki któremu ludzkie stosunki mogą istnieć i rozwijać się, tj. wszystkie symbole umysłu, łącznie ze środkami przekazywania ich w przestrzeni i zachowania w czasie. Obejmuje ono wyraz twarzy, postawę i gestykulację, tony głosu, słowa, pismo, druk, koleje żelazne, telegrafy, telefony, oraz to, co jeszcze może być osiągnięciem w podboju przestrzeni i czasu (Goban-Klas, 2004, s. 41).

Z czasem w definicjach oddzielono środki transportu od porozumiewania się. W niniejszym opracowaniu skupiono się głównie na komunikacji w kontekście porozumiewania się, a w jeszcze węższym rozumieniu tego słowa – na komunikacji międzyludzkiej w przestrzeni życia politycznego, gdyż to na konkretną osobę chcemy oddziaływać tak, aby jej działanie było zgodne z naszymi oczekiwaniami. Tworzymy pewną strukturę podmiotu nadrzędnego i podrzędnego (Jaworowicz, Jaworowicz, 2017, s. 34–36).

Najszerszą, a zarazem najkrótszą definicję „komunikowania” opisał Edward T. Hall, według którego „komunikowanie” to kultura (Szopski, 2005, s. 5). Definicja ta ukazuje, że komunikowanie daje możliwość przekazywania doświadczenia zbiorowego, dzięki czemu kultura ma ciągłość. Z tego też względu proces tworzenia informacji, a następnie komunikowania ukierunkowanego na konkretny podmiot podrzędny w sposób konieczny musi dążyć do podtrzymania rozumienia kultury w klasycznym ujęciu bądź jej redefinicji, czyli w taki sposób, aby antykulturę nazywano kulturą, z czym często mamy współcześnie do czynienia w przestrzeni życia politycznego.

Definicje „komunikowania” można podzielić na pewne kategorie, gdzie „komunikowanie” rozumiane jest jako transmisja, rozumienie, oddziaływanie, łączenie (tworzenie wspólnot), interakcja, wymiana czy składnik procesu społecznego (Goban-Klas, 2004, s. 41). Wszystkie te definicje nie są sobie przeciwne, lecz ukazują pojemność terminu. Ze względu na badane zagadnienie wybrano określenie sformułowane przez Bogusławę Dobek-Ostrowską, która w oparciu o dorobek nauki o komunikowaniu stworzyła uniwersalną definicję:

komunikowanie jest procesem porozumiewania się jednostek, grup lub instytucji. Jego celem jest wymiana myśli, dzielenie się wiedzą, informacjami i ideami. Proces ten odbywa się na różnych poziomach, przy użyciu zróżnicowanych środków i wywołuje określone skutki (Dobek-Ostrowska, 2007, s. 13).

Jak się wydaje, przywołana definicja w sposób jasny oddaje znaczenie komunikowania się danych podmiotów tworzących informację, które z istoty swojej mają przynieść pożądane działania. Struktura komunikacji wraz z informacją są więc naturalną jednością w mechanizmie sterowania społecznego-politycznego.

Poziomy, na których odbywa się proces komunikowania połączony ze sterowaniem społecznym w znaczeniu podmiotowym, można podzielić na pięć kategorii (Dobek-Ostrowska, 2007, s. 17–19; Goban-Klas, 2004, s. 31–32). Następują one po sobie hierarchicznie, z uwzględnieniem liczby aktów komunikowania. Na najniższym poziomie znajduje się komunikowanie intrapersonalne, do którego dochodzi najczęściej. Zachodzi ono wewnątrz umysłu człowieka. Polega na odbieraniu bodźców i reakcji przez centralny ośrodek nerwowy, tak zwane wewnętrzne myślenie. Kolejny poziom to komunikowanie interpersonalne, międzyosobowe, które zachodzi między dwiema lub trzema osobami. Następnie należy wymienić poziom komunikowania grupowego, które odbywa się wewnątrz grup społecznych, np. w rodzinie czy w przestrzeni ugrupowania politycznego. Na obu poziomach dochodzi do bezpośrednich kontaktów i interakcji pomiędzy uczestnikami porozumiewania się. W wyniku rozwoju społecznego i powstania struktur społecznych wykształcił się kolejny szczebel – komunikowanie międzygrupowe. W przeciwieństwie do poprzednich sposobów komunikacji nie wszyscy członkowie mają w nim bezpośrednie osobowe relacje. Wraz z powstaniem władzy politycznej i organizacji ekonomicznych wyłonił się wyższy poziom – porozumiewanie instytucjonalne, organizacyjne, dla którego właściwy jest formalny charakter – w przeciwieństwie do istnienia pewnej dowolności na niższych szczeblach. Ostatni poziom o najkrótszej historii – komunikowanie masowe – obejmuje największą liczbę uczestników procesu. Wymiana informacji ma miejsce za pośrednictwem szeroko rozumianych mediów: prasy, kina, radia, telewizji, nowych mediów czy publikacji książkowych i podręcznikowych (Dobek-Ostrowska, 2007, s. 17–19).

W literaturze podawane są trzy sposoby przekazywania informacji: interpersonalne – bezpośrednie, kiedy uczestnicy komunikacji stoją „twarzą w twarz”; masowe – pośrednie, które charakteryzują się obecnością pośrednika w roli nadawcy wtórnego i anonimowością odbiorcy; interpersonalno-medialne, będące najmłodszym sposobem komunikowania, powstałe w wyniku postępu technologicznego i charakteryzujące się brakiem fizycznego kontaktu uczestników (Dobek-Ostrowska, 2007, s. 19; Kozak, 2011, s. 19–20). W niniejszej pracy omówiono kolejno komunikację interpersonalną bezpośrednią i masową.

Pojęcie komunikacji interpersonalnej w literaturze nie jest definiowane w sposób jednoznaczny. Cechy porozumiewania międzyosobowego wymieniane przez autorów często są ze sobą sprzeczne. Peter Hartley (2006, s. 36–39) charakteryzuje komunikowanie interpersonalne jako bezpośrednie, dwukierunkowe, między dwiema jednostkami, w którym zarówno forma, jak i treść komunikatu oddają cechy osobowości jednostek, ich role społeczne i wzajemne relacje. Tak rozumiane komunikowanie u Bogusławy Dobek-Ostrowskiej (2007, s. 20) i Stanisława Kozaka (2011, s. 20) jest częścią komunikowania interpersonalnego bezpośredniego, gdyż sama komunikacja interpersonalna może, według nich, mieć charakter pośredni i nazywana jest wówczas interpersonalną masową. Ponadto autorzy ci nie ograniczają komunikacji interpersonalnej do dwóch osób. Jeszcze inaczej do kwestii tej podchodzą Sherwyn Morreale, Brian Spitzberg, Kevin Barge (2007, s. 278–279), którzy uważają, że komunikacja międzyosobowa może mieć charakter zarówno bezpośredni, jak i pośredni, nie formułując tym samym oddzielnych terminów dla komunikacji interpersonalnej. Tomasz Goban-Klas (2004, s. 47) twierdzi natomiast, że wszystkie rodzaje komunikowania są pośrednie, gdyż informacje przekazywane są przez medium, czyli środek komunikowania, np. język, znaki językowe, kody, nośniki sygnałów, instytucje, które tworzą przekaz.

Z przytoczonych twierdzeń wynika, że istnieją trzy poglądy o porozumiewaniu się międzykulturowym. Większość badaczy opowiada się jednak za tym, że komunikowanie interpersonalne może być zarówno bezpośrednio, jak też pośrednio. Tak bezpośrednio, jak i pośredniość komunikacji interpersonalnej dobrze oddaje definicja Włodzimierza Głodowskiego:

komunikacja interpersonalna jest to proces przekazywania i odbierania informacji między dwiema osobami lub pomiędzy małą grupą osób, wywołujący określone skutki i rodzaje sprzężeń zwrotnych (Głodowski, 1994, s. 5).

Nawet gdy przekazywanie komunikatu ma charakter monologu, druga strona może komunikować swoje emocje i myśli za pomocą postawy i mimiki (Dobek-Ostrowska, 2007, s. 20–21). Wynika z tego, że komunikować można na dwa sposoby: werbalnie i niewerbalnie. Od umiejętności posługiwania się tymi dwiema podstawowymi formami zależy efektywność porozumiewania się międzypolitycznego.

Komunikowanie werbalne to komunikacja oparta na słowie (języku). Za jego pomocą wyrażane jest znaczenie komunikowanych idei i uczuć. Porozumiewanie werbalne dzieli się na dwa typy: ustny i pisemny. Forma ustna, dzięki temu, że jest wzmocniona przez komunikowanie niewerbalne, daje większą sposobność do ekspresji myśli i uczuć, a także, w przypadku bezpośredniego kontaktu, na natychmiastową reakcję uczestników (sprzężenie zwrotne). Wadą tego typu komunikacji jest możliwość wystąpienia problemów z prawidłowym dekodowaniem znaczeń słów. Forma pisemna komunikacji werbalnej stosowana jest na wszystkich szczeblach porozumiewania się (od interpersonalnego do masowego). Przybiera ona dużo częściej charakter formalny niż nieformalny. Typ pisemny z jednej strony cechuje trwałość i możliwość starannego przygotowania, z drugiej zaś – nie pozwala na powstanie natychmiastowego sprzężenia zwrotnego (Dobek-Ostrowska, 2007, s. 25–27).

Komunikowanie werbalne zdeterminowane jest przede wszystkim przez dwa czynniki: kulturę i płeć. Język stanowi odbicie kultury, która nadaje mu cechy charakterystyczne. U społeczeństw określanych jako wysokokontekstowe, np. Azjatów, informacje przekazywane są w sposób subtelny, niebezpośredni, komunikowanie przybiera formę bardziej formalną, natomiast u społeczeństw niskokontekstowych (Europejczycy, Amerykanie) spotyka się komunikację zwięzłą, jednoznaczną, w której stosunkowo mało powiedziane jest w sposób niewerbalny. Samo pojęcie „kontekstowanie” odnosi się do określenia procesu poznania, podkreślając wagę znaczenia kontekstu w przekazie znaczenia wypowiedzi (Zięba).

Drugim czynnikiem determinującym proces komunikacji werbalnej jest płeć. Zarówno dobór słów, jak i sposób ich wypowiedzenia zależne są od płci komunikatora. Mężczyźni częściej posługują się słownictwem specjalistycznym i stosują wulgaryzmy, natomiast kobieca komunikacja jest bardziej miękka, charakteryzuje się przestrzeganiem reguł społecznych. Kobiety rzadziej wypowiadają bezpośrednie odpowiedzi, a częściej stosują wyrażenia, takie jak „cóż”, „do pewnego stopnia”, „wiesz” (Harley, 2006, s. 215–216).

Drugą z form komunikowania to komunikowanie niewerbalne. Pojęcie to obejmuje wszystkie ludzkie zachowania, postawy i obiekty, które nie są słowami, a komunikują wiadomość i mają wspólne społeczne znaczenie. Komponentami komunikacji niewerbalnej są: wygląd fizyczny, ruchy ciała, gesty, wyraz twarzy, ruchy oczu, dotyk, głos, a także sposób wykorzystania czasu

i miejsca w komunikowaniu się. Wykluczyć należy jednak gesty, które oznaczają słowa, takie jak w języku migowym, oraz słowa napisane lub przekazane elektronicznie (Adler, Rosenfeld, 2018, s. 67–70).

Tym, co wyróżnia komunikację niewerbalną od werbalnej, jest ciągłość, wieloznaczność, łatwość w wyrażaniu emocji oraz niższy poziom świadomości podczas jej stosowania. Wszystkie te cechy powodują, że ludzie przywiązują większe znaczenie do niewerbalnego porozumiewania się (Morreale, i in. 2007, s. 175–176). A zatem porozumiewanie się podmiotów osobowych w większości ma charakter niewerbalny. Wiąże się to z wieloma funkcjami, jakie pełni forma niewerbalna. Są to między innymi:

- funkcja zastępowania, gdy ruch, gest czy znak stosowane są zamiast słów czy zdań,
- funkcja uzupełniania, gdy sygnał niewerbalny uzupełnia lub precyzuje komunikat werbalny,
- funkcja ekspozycji, gdy „pozy” ukazują uczucia i emocje, potęgując ich rzeczywisty stan, lub przeciwnie – ukrywają prawdziwe myśli i uczucia,
- funkcja regulacyjna, gdy poprzez tzw. regulatory uczestnik procesu wskazuje, że dana czynność jest kontynuowana, powtarzana lub skończona,
- funkcja moderująca, gdy stosowane są tzw. adaptory, które służą do redukcji napięcia i stresów pojawiających się podczas procesu komunikacji, np. obgryzanie paznokci, drapanie się po głowie (Dobek-Ostrowska, 2007, s. 28–29).

Funkcje te wynikają ze specyficznych relacji, które zachodzą między komunikacją werbalną a niewerbalną. Obie te formy zazwyczaj występują jednocześnie, wzajemnie się uzupełniają i wpływają na efektywność komunikowania z innymi ludźmi.

Codzienne porozumiewanie ma przede wszystkim charakter interpersonalny, więc umiejętności związane z komunikacją interpersonalną zaważają na osiągnięciu wielu celów, takich jak np. dobre przejście rozmowy kwalifikacyjnej lub przedstawienie programu ugrupowania politycznego. Z tego powodu komunikacja tego typu od dawna leży w kręgu zainteresowań badaczy i uczonych. Społeczeństwa, którym zależy na tworzeniu struktur mających potencjał umożliwiający ich rozwój, dążą do szeroko rozumianego rozwoju właściwej komunikacji, która może stać się zaczątkiem społeczeństwa obywatelskiego oraz przynieść określony cel polityczny (Werra, 2011, s. 286–287).

W literaturze wymienia się kilka podstawowych umiejętności związanych z efektywnym komunikowaniem się. Według Joanny Baney (2009, s. 13) są to: słuchanie, posługiwanie się informacjami zwrotnymi, zadawanie pytań i wycucie stylu komunikacyjnego (Werra, 2013, s. J6). Poznanie właściwości procesu komunikowania się pozwala na lepsze przesyłanie i lepszy odbiór komunikatów. Istotne jest również posiadanie wiedzy dotyczącej elementów porozumiewania się, których opis znajduje się w kolejnym punkcie.

Kształtowanie relacji sterowniczych w komunikacji interpersonalnej życia politycznego

Komunikacja interpersonalna bezpośrednio wpływa na nasze relacje. Tezę tę potwierdza definicja Sherwyn P. Morreale’a, Brian H. Spitzberga, J. Kevin Barge’a. Komunikację interpersonalną pojmują oni jako proces wymiany znaków i symboli, które nabierają znaczenia w kontekście

interakcji kilku osób. Tak postrzegane porozumiewanie się międzypersonowe charakteryzuje się kilkoma cechami: jest procesem wymiany składającym się ze znaków i symboli, tworzy znaczenia, przebiega w interakcji, wymaga obecności niewielu osób, jest relacyjne, przyczynia się do powstawania związków międzyludzkich oraz przebiega etapami. W kontekście relacji istotnymi właściwościami komunikacji osobowej są: przebieganie w interakcji, relacyjność, przyczynianie się do powstawania związków, a także etapowość (Baney, 2009, s. 280).

Początkiem każdej relacji jest interakcja pomiędzy osobami, czyli wzajemne oddziaływanie na siebie, a tym właśnie jest komunikacja interpersonalna – stanowi ona kontakt i interakcję międzypersonową. Porozumiewanie się ma miejsce w kontekście interakcyjnym, czyli w takich warunkach, w których każdy z uczestników ma możliwość zaangażowania się w proces. Bez możliwości porozumienia się nie byłibyśmy w stanie stworzyć żadnych struktur społecznych (Werra, 2011, s. 280).

Komunikacja interpersonalna jest również relacyjna. Oznacza to, że podczas porozumiewania się osoby określają wzajemną relację. Każdy komunikat nie tylko przekazuje treść, ale i definiuje relację między osobami. Aspekt relacyjny może mieć wiele wymiarów, najważniejsze z nich to afiliacja i władza (Rupińska-Kozak). Afiliacja dotyczy dążenia do nawiązywania, podtrzymywania czy zacieśniania kontaktów społecznych, natomiast władza określana jest m.in. przez różnice lub podobieństwo statusu. O afiliacji i władzy mówią zarówno werbalne, jak i niewerbalne formy komunikacji interpersonalnej, definiując tym samym związek pomiędzy uczestnikami (Werra, 2011, s. 283). Przykładem może być komunikacja przełożonego z podwładnym, podczas której można zauważyć demonstrowanie władzy poprzez spoglądanie na osobę podporządkowaną w sposób konsekwentny i stanowczy – powoduje to u niej opuszczenie od czasu do czasu wzroku, co oznacza respekt względem rozmówcy (Kamińska).

Z analizy literatury wynika, że komunikacja nie tylko charakteryzuje relacje międzypersonowe, ale i kreuje związki. Związek to proces interakcji zachodzący pomiędzy osobami; jest wyrazem współzależności. By związek się umacniał i rosła współzależność musi dochodzić do częstszych, bardziej zróżnicowanych i dłuższych interakcji oraz do zwiększenia wzajemnego wpływu poprzez działania. W ten sposób uwidacznia się jedna z podstawowych funkcji komunikacji interpersonalnej, czyli nawiązywanie, podtrzymywanie i kierowanie związkami z innymi. Chociaż nie każde zdarzenie komunikacji interpersonalnej prowadzi do związku, to dla każdego związku porozumiewanie się jest niezbędne. Należy przy tym rozumieć „związek” jako kształtowanie się struktur grupy społecznej, nie zaś tylko jako tzw. związek partnerski w sensie narzeczeństwa czy małżeństwa (Morreale i in. 2007, s. 283–286; Werra, 2012, s. 107–127).

Kierowanie relacjami w czasie komunikacji interpersonalnej jest ściśle związane z etapowością. Na poziomie relacji, w miarę trwania związku, porozumiewanie się ewoluuje. Przy pierwszym spotkaniu rozmowa przebiega diametralnie inaczej niż podczas kolejnych spotkań. Dzieje się tak, gdyż związek rozwija się dzięki tzw. społecznemu przenikaniu, które stanowi wzorzec komunikacji wpływającej na kontynuację wzajemnej relacji. Wzorzec ten rozpatrywać można na dwóch poziomach – ogólnym i specyficznym, gdyż nie wszystkie związki można zaliczyć do typowych lub właściwych. Poziom ogólny ukazuje związki przechodzące cztery etapy: poznawanie się, rozwój relacji, osłabianie relacji oraz rozpad, które odzwierciedlają stopień zbliżenia bądź oddalenia się osób (Davis, McKay, Fanning, 2019, s. 132–138).

Nie wszystkie związki przechodzą do następnych etapów, można również na dany etap powrócić lub całkiem go ominąć. Decydują o tym osoby komunikujące się. Pierwszy etap, którym jest poznawanie się, jest momentem pierwszego kontaktu. Najczęstszym powodem wchodzenia w interakcje z drugą osobą, jak również przyczyną pogłębiania danej relacji, jak dowodzą autorzy *Psychologii społecznej*. Serce i umysł, jest atrakcyjność interpersonalna. Charakteryzują ją trzy główne determinanty: cechy sytuacji, takie jak pokrewieństwo i powtarzająca się ekspozycja; cechy indywidualne, czyli fizyczna atrakcyjność, podobieństwo i uzupełnianie się; elementy zachowania, takie jak nagradzanie i komunikowanie sympatii (Aronson, Wilson, Akert, 1997, s. 402–451).

Każda interakcja musi być zapoczątkowana jakimś kontaktem, dlatego też nie dziwi to, że im częstszy kontakt z daną osobą, tym większe prawdopodobieństwo wejścia z nią w jakąś relację. Bliskość, która charakteryzuje się częstością spotkań, jest jednym z głównych determinantów atrakcyjności interpersonalnej, a tym samym – politycznej. Efekt częstości kontaktu – czyli zjawiska polegającego na tym, że im częściej widzimy i kontaktujemy się z drugą osobą, tym większe prawdopodobieństwo, że zostanie ona naszym przyjacielem – jest ściśle związane z efektem czystej ekspozycji. Efekt ów jest prawidłowością, która polega na tym, że im częściej jesteśmy wystawieni na ekspozycję bodźca, tym bardziej jesteśmy skłonni ten bodziec polubić lub odrzucić (Aronson i in., 1997, s. 408).

Kolejnym determinantem atrakcyjności interpersonalnej, która ma bezpośredni wpływ na kształtowanie relacji, jest atrakcyjność fizyczna. Osobom o ocenianej jako ładna powierzchowności przypisuje się wiele cech pozytywnych – postrzega się je jako ludzi sukcesu, inteligentniejsze, bardziej interesujące i fascynujące oraz atrakcyjniejsze seksualnie niż osoby mniej atrakcyjne fizycznie (Aronson i in., 1997, s. 411). Wraz z kontynuacją relacji na jej kształt zaczynają wpływać inne czynniki, m.in. podobieństwo. W trakcie dalszych kontaktów interpersonalnych poznajemy czyjeś opinie na różne tematy, im bardziej są one podobne do naszych postaw i wartości, tym bardziej jesteśmy skłonni do nawiązywania relacji z daną osobą. Zależność ta została potwierdzona w badaniach przeprowadzonych przez Donna Byrne'a i Dona Nelsona w 1965 roku. Naukowcy informowali uczestników eksperymentu, że inny student, którego nigdy nie spotkali, ma podobne, choć w różnym stopniu, postawy do ich własnych. Następnie biorący udział w eksperymencie odpowiadali na pytanie o stopień sympatii do danej osoby. Wyniki pokazały, że był on uzależniony od spostrzeżonego podobieństwa postaw (Aronson i in., 1997, s. 415).

Byrne i Nelson wykazali, że istnieje silna liniowa korelacja pomiędzy atrakcyjnością interpersonalną a podobieństwem postaw. Im większe podobieństwo, tym większa sympatia. Na nasze sympatie i antypatie wpływa również zachowanie danej osoby wobec nas. Lubimy osoby, które nas chwalą i komplementują. Musimy być jednak pewni, że pozytywna ocena jest szczerą i rozumna. Badania w tej dziedzinie wykazały, że choć lubimy być chwaleni i darzymy sympatią osoby, które to czynią, to nie chcemy być manipulowani. Wynika z tego, że niezbyt częste, szczerze komplementy wplecione w trakcie rozmowy służą pogłębianiu relacji między osobami (Aronson i in., 1997, s. 418–421).

Wszystkie wymienione czynniki wpływają na proces komunikacji interpersonalnej i na rozwój relacji międzyosobowej, podczas której obie strony definiują związek. Relacja ta może podążać w różnym kierunku – w stronę przyjaźni, relacji zorientowanej na zadanie, romansu

lub relacji pokrewieństwa z potomstwem. Niezależnie od kierunku, który obierzemy, musimy wejść w interakcje, za których pomocą ustanowiony zostanie sposób komunikacji, co pozwoli na osiągnięcie danego związku (Morreale i in., 2007, s. 286).

Ewaluacja relacji może zmierzać również w stronę osłabienia. Etap ten charakteryzuje się komunikacją odsłaniającą rosnące napięcie, mające swoje źródło w walce o utrzymanie pożądanej definicji związku. Najczęściej towarzyszą mu konflikty, apatia i wzajemne unikanie się. Może to doprowadzić do kolejnego etapu, czyli do rozpadu związku. Rozpad związku to faza, podczas której komunikacja służy negocjowaniu zakończenia związku. Nie musi on być jednoznaczny z zaprzestaniem interakcji, lecz może również umożliwić przejście do innego rodzaju związku, w którym te same etapy mają inny punkt startu. Możliwe zatem jest powracanie do wcześniejszych faz związku, jak również ich ominięcie. Gdy osoby wchodzące ze sobą w interakcje uznają, że relacja jest we właściwym miejscu, mogą na każdym etapie starać się o utrzymanie związku. W tej fazie komunikacja stosowana jest w celu podtrzymania preferowanego związku. Każdy z wyżej wymienionych etapów nawiązywania relacji cechuje się różnymi zachowaniami komunikacyjnymi. Poprzez zmiany w sposobie komunikacji interpersonalnej nie tylko wpływamy na kierunek ewaluacji związku, ale i definiujemy każdy z jego etapów (Morreale i in., 2007, s. 287).

Podsumowanie

Odnosząc się do celu niniejszego opracowania, czyli przedstawienia znaczenia procesu informacyjnego (komunikowania) w obszarze szeroko rozumianego życia politycznego, należy zaznaczyć, iż komunikacja interpersonalna jako nośnik informacji ma znaczący wpływ na cały proces cybernetyczny, który determinuje nasze życie społeczne poprzez kształtowanie związków międzyosobowych, w tym politycznych.

Teza badawcza, że osoba ludzka jako samoistny podmiot dobrowolnie poddaje się procesowi sterowalności, została przedstawiona jako swego rodzaju dążność do relacyjności w obszarze interpersonalnym, ale także jako permanentna chęć tworzenia relacji pozwalających na swego rodzaju wyróżnienie wśród innych społeczności, w tym politycznych, z całości społeczeństwa.

Udzielając odpowiedzi na pytanie badawcze, które dotyczyło granicy rezygnacji z własnej podmiotowości na rzecz uznania i zaakceptowania obiektu sterowniczego, trzeba stwierdzić, że w procesie sterowniczym, w jego wymiarze pozytywnym, należy tak kształtować podmiotowość bytu społecznego, aby potrafiła ona tworzyć jak najwięcej relacji przy jednoczesnym zachowaniu jak największej autonomii. W wymiarze negatywnym należy dążyć w procesie sterowniczym do coraz większego ograniczania relacji międzyludzkich, czyli atomizacji – wówczas samo się ono unicestwi. To w tym obszarze kształtuje się i funkcjonuje społeczność polityczna, która z istoty swojej zmierza do ciągłej polaryzacji podmiotowego bytu społecznego.

Podsumowując, należy zaznaczyć, że z ukształtowanej we właściwy, podmiotowy sposób komunikacji interpersonalnej w procesie cybernetycznym tworzy się społeczeństwo podmiotowe, czyli kształtuje się autonomiczny układ sterowniczy, którego celem jest dążenie do coraz większej formy rozwoju społecznego, rozumianego jako przestrzeganie zasad wzajemnego współżycia w dążeniu do szeroko rozumianego zadowolenia. Uwzględniając jej podmiotowy charakter, można stwierdzić, że będzie się ono (społeczeństwo) starało mieć wpływ na wszel-

kiego rodzaju zmiany zachodzące w danej strukturze społeczno-politycznej. Wówczas staje się ono niejako „stróżem” zasad etyczno-moralnych, np. władzy państwowej (Werra, 2012, s. 52).

Bibliografia

- Adler, R., Rosenfeld, L.B. (2018). *Relacje interpersonalne. Proces porozumiewania się*. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.
- Aronson, E., Wilson, T.D., Akert, R.M. (1997). *Psychologia Społeczna. Serce i umysł*. Poznań: Zysk i S-ka.
- Baney, J. (2009). *Komunikacja interpersonalna*. Warszawa: ABC a Wolters Kluwer Business; współpr. IPS Wydawnictwo.
- Davis, M., McKay, M., Fanning, P. (2019). *Sztuka skutecznego porozumiewania się*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Dobek-Ostrowska, B. (2007). *Podstawy komunikowania społecznego*. Wrocław: Wydawnictwo Astrum.
- Głodowski, W. (1994). *Komunikowanie interpersonalne*. Warszawa: Hansa Communication.
- Goban-Klas, T. (2004). *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Hartley, P. (2006). *Komunikowanie interpersonalne*. Wrocław: Wydawnictwo Astrum.
- Jaworowicz, M., Jaworowicz, P. (2017). *Skuteczna komunikacja w nowoczesnej organizacji*. Warszawa: Difin.
- Kamińska, M. *Rola mowy ciała w kierowaniu wizerunku publicznego polityków na przykładzie Angeli Merkel i Gerharda Schrödera*. Pobrane z: http://www.info-pr.pl/cms/File/prace_dyplomowe/rola_mowy_ciala_w_kreowaniu_wizerunku_publicznego_politykow_na_przykladzie_angeli_merkel_i_gerharda_schrodera_-_marzena_kaminska.pdf (20.06.2019).
- Kozak, S. (2011). *Patologie komunikowania w Internecie. Zagrożenia i skutki dla dzieci i młodzieży*. Warszawa: Difin.
- Morreale, S.P., Spitzberg, B.H., Barge, J.K., (2007). *Komunikacja między ludźmi. Motywacja, wiedza i umiejętności*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Rupińska-Kozak, M. *Parę słów o komunikacji*. Pobrane z: <http://cms-files.bazagmin.pl/sites/550/cms/szablony/6598/pliki/komunikacja.pdf> (22.05.2019).
- Szopski, M. (2005). *Komunikowanie międzykulturowe*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne SA.
- Werra, Z. (2011). Idea społeczeństwa obywatelskiego w działalności „pierwszego” NZS-u (1980–1981). W: W. Polak, S. Galij-Skarbińska, V. Kmieciak, M. Białkowski, J. Kufel, P. Ruchlewski (red.), *O Polskę wolną! O Polskę solidarną! MSZZ Solidarność w latach 1980–1989* (s. 267–287). Gdańsk: Tatastudio.
- Werra, Z. (2012). Idea solidarności społecznej Niezależnego Zrzeszenia Studentów 1980–1981. W: M. Górka (red.), *Solidarność, ludzie i idee* (s. 47–66). Koszalin: Wydawnictwo Uczelniane Politechniki Koszalińskiej.
- Werra, Z. (2012). Wkład Niezależnego Zrzeszenia Studentów w kształtowanie przyszłych polskich i europejskich elit politycznych 1980–1981. W: J. Knopek, B. Polak (red.), *Wkład Polaków w proces integracji europejskiej* (s. 128–155). Warszawa: Difin.
- Werra, Z. (2013). Dziwne pytania, które można usłyszeć. Rekrutacja w pigułce: autoprezentacja, rozmowy, błędy. Szkolenia z autoprezentacji. *Rzeczpospolita, 5 lutego*.
- Werra, Z. (2015). *Współczesne próby anihilacji chrześcijańskiej tożsamości Polaków na przykładzie zbrodni katyńskiej. Studium historyczno-społeczne*. Koszalin: Wydawnictwo Uczelniane Politechniki Koszalińskiej.
- Zięba, A. *Język a kultura. Komunikacja werbalna w wybranych polskich, brytyjskich i amerykańskich programach telewizyjnych*. Pobrane z: http://www.staff.amu.edu.pl/~inveling/pdf/Anna_Zieba_invel16.pdf (22.05.2019).